

Olle Karlsson, Tero Härkönen & Britt-Marie Bäcklin, Naturhistoriska riksmuseet

Gråsäl

Gråsäl har inventerats i Sverige sedan mitten av 1970-talet. Under denna period har gråsälens situation förbättrats avsevärt. Den var akut hotad under 1970-talet, men är idag återigen en vanlig syn i våra skärgårdar. Att gråsälens var akut hotad berodde på en kraftigt nedsatt fruktsamhet orsakat av miljögifter som PCB hos den spillra av gråsälstammen som fanns kvar efter den hårda jakten under 1900-talets inledning.

Vid svenska kusten tillväxte gråsälpopulationen med cirka åtta procent under perioden 1990 till 2005. Under 2006 och 2007 övergick man till flyginventeringar som koordineras med andra Östersjöländer. Flyginventeringarna ger högre siffror än markinventeringar. Kommande års data från de internationella inventeringarna kommer att ge en mycket bättre helhetsbild av populationens status, men det krävs en längre tidserie av data innan de kan användas i trendanalyser.

Den reproduktiva hälsan verkar vara god hos gråsälarna. Sju av nio köns mogna gråsälshonor, undersökta efter implantationsperiodens slut, var dräktiga. Under de senaste tio åren har andelen dräktiga köns mogna undersökta honor varierat mellan 70 och 80 procent, att jämföra med elva procent för 20–30 år sedan. Även tillväxthastigheten i beståndet tyder på en normal reproduktiv hälsa. Maximal långsiktig tillväxthastighet för gråsäl ligger runt tio procent, och den uppmätta tillväxten är ca åtta procent per år. Skillnaderna mellan uppmätt och maximal tillväxt för gråsälarna kan förklaras av att jakt och bifångster ökar mortaliteten.

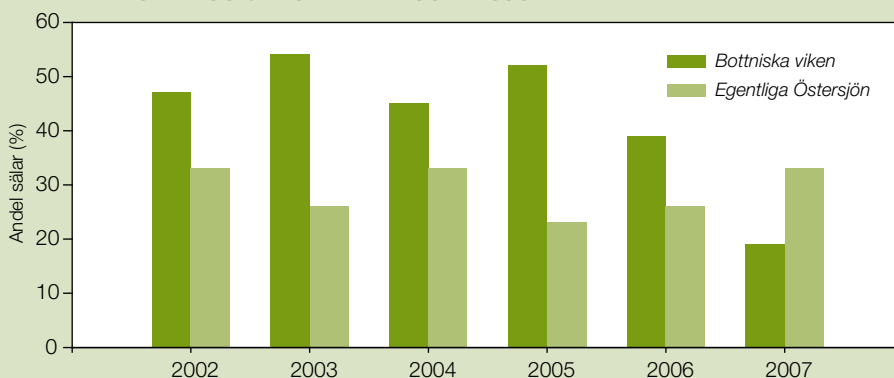
Förekomsten av tarmsår ser däremot ut att vara fortsatt hög, men verkar ha minskat något i Bottniska viken. Perforerat tarmsår förekommer ibland som dödsorsak bland de undersökta gråsälarna, särskilt bland äldre hannar. Eftersom gråsälpopulationen ändå ökar så förekommer troligen inte någon massdöd till följd av tarmsår.

Även andelen magra gråsäl är fortsatt hög. De senaste tio åren har medel-späckjockleken hos unga gråsäl minskat signifikant. Åtminstone hälften av dessa gråsäl har mätts under hösten, då späck-

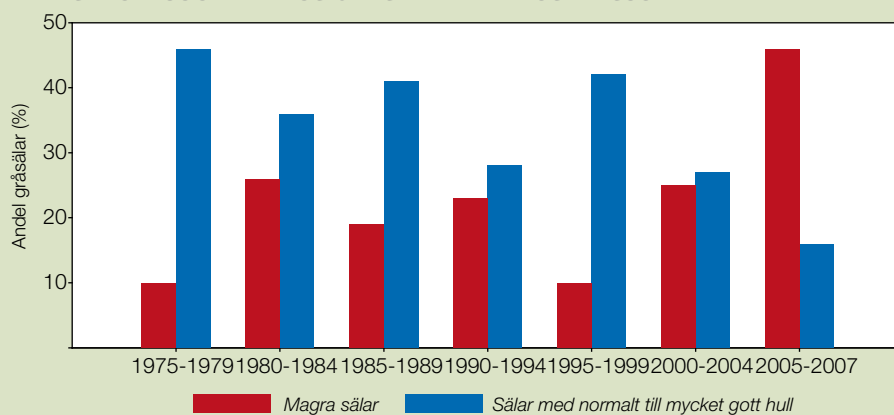
Foto: Ola Jernsten/N

TARMSÅR HOS GRÅSÄL FRÅN ÖSTERSJÖN

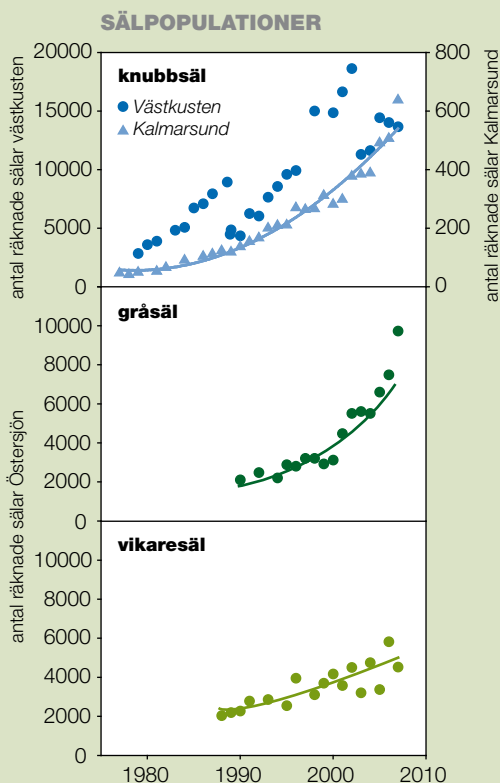

Andelen gråsäl med tarmsår är fortsatt hög, men verkar ha minskat något i Bottniska viken.

SPÄCKTJOCKLEK HOS GRÅSÄLAR FRÅN ÖSTERSJÖN

Gråsälarna har blivit magrare de senaste tio åren. Orsaken är ännu okänd, men kan eventuellt tänkas vara en förändring i sälarnas föda.

▢ Populationsutveckling hos våra tre sälarter. Tillväxten ligger under den maximala kapaciteten för alla tre arterna. Knubbsälarna på västkusten har varit utsatt för flera sjukdomsepidemier, och tillväxten har därför varierat dramatiskt. Gråsälspopulationerna har inventerats med flyg de senaste två åren, vilket ger högre värden än de tidigare markinventeringarna.

lagret borde vara som tjockast. Orsakerna till den minskade späcktjockleken är fortfarande okänd, men hos sillgrisslor kopplades en minskad hoppvikt hos ungarna till minskad storlek hos deras viktigaste föda skarpsillen. Även strömmingen har visat på lägre fetthalter. Detta kan möjligen i sin tur bero på minskad tillgång på zooplankton i Östersjön. Tanken att förändringar i sälarnas föda skulle kunna vara orsaken kan inte uteslutas, men tycks inte följa ett lika enkelt samband som hos grisslorna.

Knubbsäl

Populationen av knubbsäl på västkusten har uppvisat dramatiska kast i sin utveckling de senaste trettio åren. Populationen växte med tolv procent per år mellan 1979 och 1988. År 1988 slog den första sälpestepidemin ut drygt halva beståndet. Det skedde en snabb återhämtning fram till 2002, då en ny sälpestepidemi dödade 60 procent av knubbsälarna i Skagerrak och 30 procent av sälarna i Kattegatt. Mellan 2002 och 2007 ökade populationen igen, men 2007 drev döda sälar åter i land i relativt stor omfattning. Det visade sig att nästan alla fårska ilandflutna sälar hade en luftvägsinfektion som lett till lunginflammation och död. Det var inte samma virus som orsakat de två första epidemierna, och arbetet med

att isolera patogenen som förorsakade den tredje epidemin fortsätter.

Knubbsälarna i Kalmarsund var nära utrotning i början av 1970-talet, men har sedan dess ökat i antal med nio procent per år, vilket är något lägre än dess tillväxtkapacitet på nära tolv procent. De har även återkoloniserat tidigare tillhåll vid Ottenby och Össby vid Öland. Kutproduktionen har ökat med drygt nio procent sedan 1976, och det har fötts cirka 100 kutar under de tre senaste åren. Det går tyvärr inte att säga något om hälsotillståndet för knubbsälarna från Kalmarsund, eftersom för få sälar har undersökts.

Den goda tillväxthastigheten mellan epidemierna visar att reproduktionsförmågan hos knubbsälarna i Västerhavet är normal. Det finns ingen kontinuerlig undersökning av hälsotillståndet hos dem liknande den för sälar i Östersjön förutom eventuella epizootier. Dock antyds att starkt förhöjda frekvenser av skador i käkben samt yttre benpålagring (alveolar exostos) är förorsakade av klorerade kolväten.

Vikaresäl

Populationen av vikaresäl har tillväxt med drygt fyra procent sedan 1980-talet. Detta är mindre än hälften av vikaresälens tillväxtkapacitet på tio procent. Eftersom

bifångsterna i fisket är begränsade till cirka 100 djur per år kan den låga tillväxten endast förklaras med fortsatt låg fertilitet eller mycket hög kutdödlighet. Endast två könsmogna honor har kunnat undersökas efter implantationsperioden varav den ena var dräktig. Det går med ledning av detta resultat inte att säga något om andelen dräktiga honor.

Utvecklingen i Finska viken och Rigabukten/Estland har varit ännu svagare, och antalet räknade sälar har varit konstant under de senaste 15 åren. Det har utförts tre någorlunda heltäckande inventeringar av den tredje delpopulationen i Estland/Rigabukten. Resultaten antyder en stagnant eller vikande utveckling. Situationen har påverkats mycket starkt av att det under det senaste decenniet endast under enstaka år funnits is lämpad för kutning. Under vintern 2007/2008 fanns det ingen is alls i Rigabukten, varför kutdödligheten sannolikt var nära 100 procent. Det totala antalet vikaresäl i Östersjön beräknas vara cirka 11 000.

Precis som för gråsäl finns en tendens att vikaresälarna är magra. Underlaget är dock för litet för att kunna göra säkra slutsatser.